

Hegedűs Péter–Hefkó Mihály

MATESZ Magasépítési Tervező és Szervező Szövetkezet

A könyvtár a tervező szemével: az építészeti terek mint a csábítás eszközei

Építészeti kihívást jelentett a három eltérő stílusú épület szerves egységben való összefogása. Az építészeti értékek és a könyvtári funkcionalitás harmóniáját kellett megteremteni.

„Az építészet több, mint a jól használható ház. A többlet az, amitől az emberivé, humánussá válik. A kisugárzás. Olyan, amelyik egyedül a szépen elrendezett, épített környezet sajátja. Vizuális élmény, amely – ha a szemlélőnek van szeme és szíve hozzá – megérinti jobbik énjét. Belső terek olyan harmóniája, amely formák, és a beléjük kódolt gondolatok és érzelmek arányos egymásnak feszüléséből bontakozik ki.

Hogy ma is lehetséges az ilyesmi? A budapesti Központi Szabó Ervin Könyvtár bizonyítást nyújt. Talán megragadóan gazdag többszólamsága miatt. Jelen van itt és felmagasztosul benne az örökölt érték, ám minden ma szokásos nosztalgikus nyafogás nélkül. Ugyanakkor becsülettel vállalja a márt, sőt a belátható jövőt is. Elsősorban nem is azzal, hogy alkalmas helyet kínál az információs technológia mai és holnap ketyeréinek, hanem azzal, hogy arra az emberre összpontosítja figyelmét, aki ezt a környezetet használni fogja. Amikor a tegnapi, a ma és a felsejlő holnap jelenlétének szétválaszthatatlanságában jelenít meg olyan közvetlenül átélhető magyar és európai értékeket, ami a polcra leemelt legértékesebb könyvek üzenetével egyenrangú, de sem nyelvhez, sem szóhoz nincsen lehorgonyozva.”

*Borvendég Béla**

Budapest szívében, a Baross utca Kálvin téri torkolatánál, a háromszögletű Szabó Ervin térre fut ki az eklektikus Pest egyik legszebb épülete, a Wenckheim-palota. Építtetője, gróf *Wenckheim Frigyes*, a Szászországból származó divatos építésszel, *Meinig Artúrral* tervezettette a kor legigényesebb főúri palotáját, amelyet a főváros megvásárolt az örökösöktől, hogy itt rendezze be a Fővárosi Könyvtárat. 1931 óta működik a Szabó Ervin Könyvtár az e célra átalakított fényűző palotában, s e békés funkció, a további fejlesztéseket akadályozó pénzühiánnyal párosulva kopottan bár, de megőrizte az arisztokrata életmód tereit, térkapcsolatait, a páratlan szépségű enteriőröket.

A tervezési feladat a fizikailag és szolgáltatásaiban elavult könyvtár rekonstrukciójával és bővítésével egy méretében, funkcióiban, szolgáltatásaiban és

szemléletében korszerű, változásokra nyitott nagyvárosi könyvtár létrehozása volt.

Az együttes a könyvtár három, egymáshoz csatlakozó épületéből alakult ki:

W jelű épület: Budapest VIII., Szabó Ervin tér 1., Wenckheim-palota (müemlék),

R jelű épület: Budapest VIII., Reviczky u. 3. (egykori neoreneszánsz lakópalota),

B jelű épület: Budapest VIII., Baross u. 18. (új épületrész, a lebontott lakóépület helyén).

1995 októberében a Fővárosi Közgyűlés a FSZEK kezelésébe adta a Pálffy-palotát, amely a FSZEK-kel közvetlenül szomszédos (Ötpacsirta u. 5.). Elkészítettük a Pálffy-palota rekonstrukciójának és átalakításának terveit a Zenei gyűjtemény és a könyvtári irodák egy része elhelyezésére, és a kivitelezési munkák 1998-ban befejeződtek. E lépés meghatározó jelentőségű volt, mert – mint az épületegyüttes negyedik épülete – biztosította a központi könyvtár rekonstrukciójának és bővítésének feltételét jelentő kubatúrát.

A tervezés kiinduló alapjául szolgáló szakmai program (1997, *Papp István*) felvázolta az új könyvtár vízióját. Az új, 1 100 000 kötetes, mintegy 13 000 m² alapterületű könyvtáregyüttes mind a használat, mind az üzemelés szempontjából szerves egység. Meghatározta egy jól működő, hosszú időre tervezett könyvtár koncepciójának legfontosabb elemeit:

- az épületek szerves egységgé alakítása úgy, hogy a palotát tehermentesítsük a kiszolgáló funkcióktól, és megőrizzük értékeit;
- az olvasó, a könyvtáros és a könyv útjának határozott elkülönítése;

* Borvendég Béla építészmérnök, címzetes egyetemi tanár, a Magyar Építész Szövetségének örökös tiszteletbeli elnöke. Részlet „A hercegi tollfosztás, az arrogancia, avagy: merre van az arra” c. írásából (2001. december 27.), amely az ÉPÍTÉSZFÓRUM c. internetes újságban olvasható (www.epiteszforum.hu).

- tágas bejárati térrendszer kialakítása;
- világos, könnyen áttekinthető, nyitott, csalogató térkapcsolatok létrehozása;
- a nyilvános szolgálat térrendszerének felfűzése a nagyobb forgalmú terektől az elmélyültebb használatot biztosító terekig;
- a szolgálati pontok elhelyezése a raktárak és a nyilvános övezetek határán;
- a függőleges nyilvános közlekedési útvonal igényes elhelyezése és megoldása az eltérő szintmagasságú épületrészek között;
- a lakosság minden rétegének szabad mozgását lehetővé tevő, nyilvános olvasói terek;
- a pince- és padlásteretek tehermentesítése a fő funkcióktól.

E szakmai program szerencsére nem írt elő túlzott kötöttségeket; nyitva hagyta a megvalósítás megoldásának téri lehetőségeit, a tervezőktől várva a térkapcsolatok invenciózus építészeti megoldását.

Az épületegyüttes új eleme a Baross u. 18. sz. épület helyére tervezett zártosított beépítés, amely a meglévő telekhatárra, a Wenckheim-palota és a Baross u. 20. sz. épület közé épült, a Reviczky utcai épület udvari szárnyaihoz is csatlakozva.

A Baross utcai új épületrész folytatja a Wenckheim-palota homlokzati vonalának enyhe fordulását, tagolódásával, anyaghasználatával kifejezi összetartozásukat. Homlokzata a Wenckheim-palota homlokzati tagolódásához igazodik (lábazat, övpárkány, főpárkány), párkánymagassága a Baross u. 20. főpárkányához, gerincmagassága a két meglévő épület gerincmagassága közé illeszkedik, emeleti ablaksora utal a korábban itt állt kiegészítéskori kis lakóépület ablakosorára, és csalogató betekintést enged a könyvtár olvasótereibe.

A Reviczky utca felől egy 19. század végi neoreneszánsz lakóépület nyílik meg a palota felé. Ennek újragondolt belső udvarára fordulnak az új szárny olvasóterei azzal a trükkal, hogy fölfelé a szintek fokozatosan visszalépnek, és egy olvasóterasszal, majd a legfelső két szinten negatív kúp alakú tetőidommal zárulnak. E tetőidom a nappalya figyelembevételével mélyen beengedi az udvarba a fényt.

A Wenckheim-palota csatlakozó kis tűzfali hátsó udvarát a három épület széles egybenyithatósága érdekében beépítettük. A palota központi belső udvara üvegtetővel fedett új előcsarnokká, átriummá változott. Az épületegyüttes új közönségfor-

galmi bejárata e belső udvarba vezető Reviczky utcai egykori kocsibehajtó.

Jól követhető, átlátható térszervezésre, következetes, tiszta funkcionális rendre törekedtünk. A kölcsönző, tájékoztató, illetve információs pultok minden szinten a súlypontban, a keresztszárny eredeti lépcsőjére és a mellé telepített szolgálati és könyvliftre támaszkodnak. A közönségforgalmi lépcsőhenger és a biztonsági nyilvános felvonók a három épület találkozási pontjánál helyezkednek el úgy, hogy a felvonók az egyes épületek eltérő szintjeihez síkban csatlakoznak, az egész együttesben lehetővé téve a mozgásukban korlátozottak közlekedését. A WC-csoport is minden szinten egymás fölött, ugyanazon a ponton található.

A különböző korú és stílusú épületeket úgy fűztük egybe, hogy izgalmas átlátásokkal érvényesüljön az épületegyüttes sajátos többszólamúsága. Ez a nyitottság segít az eligazodásban, és fokozza az együtt látszó korok építészeti hatását. A három épület találkozásánál a régi szerkezeti falak közé becsúsztatott új lépcsőház felfűzi az eltérő szinteket, és áttört hengerpalástján át filmszerű élményként tárul fel a könyvtár belső élete. A terekben mozgó embereknek intellektuális élményt nyújthat az épület sugározta gondolat megértése, vagy legalábbis megérzése. Mindezt az egymás mellett, egyidejűleg jelen lévő, különböző korokból származó anyagok jelenléte erősíti: a mai, világos klinkertégla burkolat, a trieszti kő, a 130 éves, újból felhasznált öntöttvas korlátpálcák és faragott kövek, tölgyfa fogdózkod.

Az új könyvtár középpontja a palota egykori belső udvarának üvegtetős lefedésével és a keresztszárny pilléresítésével született átrium. E központi aula építészeti korok találkozóhelye, előcsarnok, információs pont és kávézó egyszerre, fedett városi tér, amelyből csalogató módon tárulnak fel a több szinten csatlakozó olvasóterek.

A látvány „visszafelé” is izgalmakat tartogat: az átriumot övező olvasói területekről különös madárperspektívában élvezhető az átrium, a centrumot kiemelő, érdekes szerkesztésű köburkolattal. A központi fekvésű bejáraton át folyamatosan áramló olvasóközönség e fedett átriumban gyorsan kiigazodik, vonzó, csábító betekintést nyer az átriumot körülölelő terekbe. A térkapcsolatok, régi és új részek térbeli játéka felfedező útra invitál: az olvasóterek ablakkivágásaiba nem helyezettünk nyílászárókat, így a mögöttes terek élete, fényei, mozgásai közvetlen vonzerőt gyakorolnak.

A nyolcszintes új épületrész mentesítette a palota tereit a kiszolgáló funkcióktól. Alsó szintjein tágas, szabadpolcos övezeteket alakítottunk ki, rejtett világítású gombafejes pillérekkel, amelyeknek meghatározó, térformáló szerepük van. Köréjük települnek a számítógépekkel felszerelt olvasóhelyek, állványok kiindulópontjaiként vagy térben álló információs felületként funkcionálnak. Az új, tágas olvasóterek nyitott belső udvart (sárkányos udvar) öveznek. Technikai felszerelésük a kettős padló révén szabadon átszervezhető informatikai hálózattal a belátható jövő igényeire készült. Az elmélyült olvasás forgalommentes zónái világosan elválnak a mozgás, beszélgetés tereitől. Az új, letisztult formavilághoz finoman illeszkednek azok az áthelyezett, tömbköi járólapos fém csigalépcsők, amelyek régen a raktári szintek közötti közlekedést szolgálták.

Az új épület felső emeletein a gördülő állványos könyvraktárakat helyeztünk el, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a könyvszállító liftekhez. A tetőszinti – jórészt nagyterem – irodákat a passzív hővédelem és az akusztikai követelmények szerint alakítottuk ki, a számítógépes hálózatok miatt részben kettős padlóval.

A 19. századi lakóépület nyitott belső udvarában alakítottuk ki a gyermekkönyvtárhoz kapcsolódó sárkányos játszóudvart, két hatalmas, samottból készült plasztikával, klinkertéglaából rakott lelátóval. Az egykori lakóépületben az összefüggő térrendszertől szükségszerűen elkülönítendő funkciókat (gyermekkönyvtár, Budapest gyűjtemény, irodalmi szakolvasóterem) helyeztük el. Ezekből a terekből az udvaron át mozgóképként látszik az új szárny olvasótéréinek belső világa.

A gyermekkönyvtár középfőfalát körpillérekre cseréltük, így a szint egyetlen nagyteremmé szélekedett. Ebből született az égiszű fák és a szivárványív alkotta kapu, rajta a nap, hold, csillagok. A bejáratnál a tájékozódás, a szivárvány túloldalán a könyvek, a nagy tér végében játszóház, faragott házikókkal, amelyek átvezetnek a játszó- és meseszobába. Öreg fülesfotel, süllyesztékből elővarázsolható szivacssocka ülőké, kézműves foglalkozások kötetlen területe, ahonnan a növényzetből kiemelkedő, a lelátót körülölelő udvari sárkányok is megközelíthetők.

A Wenckheim-palota felújításának tervezése során mélyen beláthattunk az 1880-as évek és az 1930-as évek tervezési és kivitelezési részleteibe, és csodálhattuk elődeink minden részletre kiterjedő

munkáját. Gondos előkészítő tervezéssel sikerült a palota épületét eredeti pompájában megőrizni, felújítani és restaurálni.

A terek hatását fokozza, hogy az új informatikai hálózatnak, a számítógépes katalógusrendszernek köszönhetően e gyönyörű terekből eltávolíthattuk a régi katalógusszekrényeket, és a bálterem tükörfolyosóját „elfalazó” polcrendszert is. Így e termék a hatalmas tükrök által sokszorozva különleges élményt nyújtanak. Az eredeti (báli) főbejárat és főlépcső önálló rendezvényi bejáratul szolgál, további működtetési alternatívát kínálva az új multifunkcionális könyvtárnak.

Az egész épületegyüttesnél a terekre, térkapcsolatokra koncentrálni válogattuk meg az anyagokat, formákat, színeket, a mobil és beépített berendezési tárgyakat, világítótesteket. Az együttes régi és új enteriőrjeinél nem követtünk mintákat, egyiket sem rendeltük a másik alá; az új belsők nemesen egyszerűek, és a régi szárny gazdag ornamentikáját ellenpontoszák.

A munkát a megbízó Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szakmai, gazdasági és műszaki vezetőivel a legszorosabb együttműködésben készítettük. A könyvtár szakemberei végezték a teljes lebonyolítást, a közbeszerzési pályázatok kiírását, kiértékelését, amibe szakértőként bevonták a tervezőket is. A beruházást olyan ütemekre bontva kellett megterveznünk, hogy biztosítsuk az építkezés alatt a könyvtár nyitva tartásának lehetőségét. Így az olvasók nem váltak hűtlenné, folyamatosan nyomon követhették a beruházást, amelyről tablón, maketten, interneten stb. rendszeresen kaptak információkat.

A megnyitás óta az olvasók egészen rendkívüli érdeklődést tanúsítanak. Tervezői munkánkat a „Budapest Építészeti Nívódíja 2001”, „FIGYELŐ építészeti díj” és „Az év belsőépítésze” szakmai díjakkal ismerték el.

Építtető, lebonyolító: FSZEK Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

Generáltervező: MATESZ Magasépítési Tervező és Szervező Szövetkezet

Építész tervező: Hegedűs Péter, Ybl-díjas (MATESZ)

Építész munkatársak: Felcsuti László, Ybl-díjas, Vargacs Csaba (MATESZ)

Belsőépítész: Hefkó Mihály, Ybl-díjas (MI Bt.), Jakab Csaba (HétFő Bt.)

Szobrász (sárkányok):	<i>Pusztai Ágoston</i>
Statika:	<i>Zámbó Ernő, Puskás Balázs</i> (Statikus Stúdió '93)
Elektromosság:	<i>Villányi László</i> (Villes Kft.)
Épületgépészet:	<i>Battai Tibor</i> (Battai Mérnök-iroda Kft.), <i>Kovács Pál</i>
Információs rendszer:	<i>Halász György</i> (ArchArt Stúdió)
Főbb kivitelezők:	<i>Magyar Építő Rt.</i> (I. ütem szerkezet), <i>Szenczi Béla</i> ép.v. <i>MASZER Rt.</i> (II. ütem), <i>Bencsik Imre, Bordós Lajos</i> ép.v. <i>MASZER Rt.</i> – <i>Középutépitő Rt.</i> (III. ütem), <i>Bencsik Imre</i>
Vezető restaurátor:	<i>Nagy Gábor</i> (Silver Rt.)

Irodalom

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve XXVI. 1997–1998. Szerkesztő: Kiss Jenő.
CSANÁDY Pál: Regények és sárkányok a kastélyban. = Alaprajz, 2001. január–február.
GÖTZ Eszter: Nyitott ház, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi épülete. = Új Magyar Építőművészet, 2001. 6. sz.
SZEGŐ György: FSZEK A–Z-ig. = Új Magyar Építőművészet, 2001. 6. sz.
Népszabadság, Budapest-melléklet: Átadták az ideai építészeti nivódijakat. 2001. november 3.
Figyelő, 2002.15. sz.: Figyelő Építészeti Díj.
SÓRON László–JAKAB Csaba: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rekonstrukciója és bővítése 1998–2001. = Magyar Iparművészet, 2002. 3. sz., május–június.
SZENTPÉTERI Márton: Szabadpolcozás. = Magyar Narancs/Kultúra, 2002. május 30.
ÉPÍTÉSZFÓRUM: www.epiteszforum.hu

Rendezvéynaptár

Tudományos és műszaki információmenedzsment az egyetemeken és a könyvtárakban, tanfolyam

Brüsszel, 2002. október–december

Szervező: Paul Nieuwenhuysen

vagy Patrick Vanouplines

STIMULATE,

University Library, Free University Brussels

Vrije Universiteit Brussel

Pleinlaan 2, B-1050

Brussels, BELGIUM

Tel.: +32 2-629 2429 • Fax: +32 2-629 2693

E-mail: stimulate@vub.ac.be

vagy Paul.Nieuwenhuysen@vub.ac.be

ELPUB2002, 6. nemzetközi konferencia az elektronikus publikálásról

Karlovy Vary (Csehország), 2002. november 6–9.

Szervező: Programbizottság

E-mail: elpub@mail.uminho.pt

Virtuális tájékoztató pult, konferencia

Chicago (USA), 2002. november 11–12.

Szervező: OCLC

E-mail: institute@oclc.org

URL: <http://www.oclc.org/institute/events/vrd2002>

Információ mindenkinek, az információs társadalom kultúrája és technológiája.

EVA 2002 Moscow nemzetközi konferencia

Moszkva, 2002. december 2–7.

Szervező: Vasari UK

44A Florence Road, Fleet

Hampshire GU52 6LQ, UK

Tel.: +44 20 8977 7858 • Fax: +44 20 8943 9256

E-mail: iamershemsley@cix.co.uk

URL: <http://www.evarussia.ru>

Könyvtárak és oktatás hálózati információs környezetben. Az IATUL 24. konferenciája

Ankara, 2003. június 2–5.

Szervező: Prof. Dr. Bülent Karasözen

Chair 2003 IATUL Conference Committee

Director of Middle East Technical University Library

URL: <http://www.lib.metu.edu.tr/iatul03/>

Az IFLA 69. közgyűlése és általános konferenciája

Berlin, 2003. augusztus 1–8.

Szervező: IFLA 2003 Berlin Secretariat

C/o Berlin State Library – Prussian Cultural

Heritage

Potsdamer str. 33.

D-10785 Berlin

Tel.: +49 30 26 55 88 52 • Fax: +49 30 26 55 88 53

E-mail: ifla2003secr@sbb.spk-berlin.de

URL: <http://www.ifla.org/IV/ifla69>